

... Збудував я, люди, Храм оцей Високий.
В ньому Богединий – то Циганське Слово...

Лекса Мануш

№4(23)

середа, 26 лютого 2003 року

РОМАНІ ЯГ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ДВОТИЖНЕВИК

РОМСЬКІ НАРОДНІ ВІСТІ
МАНУШАНО РОМАНО НЕВІЛЕ

Ціна договорів

ГАЗЕТА ВИХОДИТЬ ЗА СПРИЯННЯ МІЖНАРОДНОГО ФОНДУ "ВІДРОДЖЕННЯ"

НЕ ЛИШЕ РОМАМ, А Й ГАДЖЕ НА ФЕРІ ЛЕ РОМЕНГЕ, АЙ ВІ ЛЕ ГАДЖЕНГЕ

Сьогодні в газетних кіосках Закарпаття можна придбати двотижневик "Романі Яг" ("Ромське вогнище"). Буквально дніми наше видання розширило свою географію - надійде й у багато міст України (укладено договори!). Та є не лише через кіоски реалізовуватиметься видання - деякі налаштування уже маємо - ідеться про інші форми таорії друкованою продукцією...

Упродовж чи не двох років газета безкоштовно розвозилася в табори (іх в області понад сто), у редакцію приходили розповсюджувачі видання з числа молодих ромів, і вже у день виходу "Романі Яг" читали не лише представники цієї народності в Ужгороді

(її роздавали в людних місцях), а й Мукачеві, деяких селах Ужгородського, Перещинського районів, де компактно проживають роми.

"Романі Яг" є статусом всеукраїнського видання приходить до читачів завдяки підтримці фонду "Відродження". Однак підтримка ця - в розумовому еквіваленті - недостатня. Редакція шукає кошти із різних джерел - передплата, реклама і т.д. Сподівання на спонсорів із числа ромських бізнесменів - безнадійні.

Отож хочемо вижити у ринкових умовах. А це можливо лише тоді, коли газета не залишиться на одних вузьких проблемах. Написали слово

"гадже" і хочемо пояснити: багато листів, дзвінків у редакцію свідчать про те, що "Романі Яг" може стати з часом рентабельним виданням. Що для цього потрібно? Інтелектуальний продукт, якого і першим - ромам, і другим - гадже - хочеться читати.

... І рекламидаєць із числа гадже прийде до нас тоді, коли газета популярна, нарощує тираж. І повернення з реалізації буде мінімальним або ж його не буде.

Ми впевнені, що наш колектив уже пройшов період становлення і може робити цікаве, різномінне, корисне видання.

Аладар Адам, шеф-редактор "Романі Яг"

Вернісаж молодого
ромського художника.

Про митця, автора цієї картини
Тіберія Йаноші читайте на сторінці 9.

Свобода слова Олега Ладижця
Вояко лав қшатаро Олего Ладижцю

ЦЫГАНФ

Пасквіль! Брудний!

Так назвали читачі різного віку, національності
розлогу статтю "Цигани", опубліковану
в закарпатському незалежному щотижневику

"Вісти тижня" (газета від 8 лютого ц.р.),
де в.о. головного редактора Олег Ладижець.

Дзвінки в редакцію надходили не лише у день виходу
циєgo номера, а й впродовж тижня.

У портфелі редакції є окремі листи.

"Романі Яг" не залишить без уваги цю публікацію.

Отже, слідкуйте за публікаціями у нашій газеті.

Сьогодні в номері:

Круглий стіл: "ЗМІ і роми" ... 3 стор.

Трудна доля
вчительки

5 стор.

Гонгадзе вбила міліція? 7 стор.

Згоріли
дитячі життя 8 стор.

Знайомі обличчя -
"Прем'єр-міністр"

10 стор.

У Закарпатті - нові прокурори. Хто вони?

Ужгород. Новий, молодий губернатор Закарпаття (не має і сорока літ), він же перший секретар обкому СДПУ (о) Іван Різак взявся кругло їз за прокурорів краю. Не без його турбот (а це очевидно) наказами Генпрокурора України пана Станіслава Піскуна прокурорами м. Ужгорода

призначено старшого радника юстиці п. Юлія Тацька, а Ужгородського району - старшого радника юстиці п. Івана Цара.

Юрій Тацько родом із с. Кошельово Хустського району на Закарпатті. Має 49 років. Здобув спочатку освіту в Виноградівському політехнікумі, а згодом став студентом юридичного факультету Львівського держуніверситету.

Прийшов шлях від електромонтера (на Івано-Франківщині) до юриста-консультанта Ужгородського районкому, помічника прокурора Городенківського району на Івано-Франківщині; працював і на партійній роботі. Чи не десять літ пан Юрій обіймав різні посади у прокуратурі Івано-Франківщини, дійшовши (1999 р.) до посади прокурора м. Калуша.

Іван Цар - народився у Лозянському на Міжгірщині. Закінчив юридичний факультет Львівського держуніверситету. Перед тим, як обійтися посаду прокурора - очолював Чопську та Ужгородську транспортну прокуратуру.

Прародичі ромів - індуси взяли курс на Місяць. Американці - на Mars

Свою часу американці набили оскомину своїми похвальбами, що їх астронавти найперші відвідали Місяць, зафіксували там багато чого.

І ось невеличка сенсація, яку розтиражовані останніми днями в мас-медіа багатьох країн. Вона про те, що індуси незабаром опиняться на Місяці. Це фантазія? Аж ніяк. Голова Індійської агенції космічних досліджень Кришнасвамі Каструрінганан повідомив, що не менше чи чотирьох років як Делі запустить до Місяця непілотований космічний корабель. Правда, для цього необхідно відшукати в казні небагато й немало - 73 млн. доларів.

Щодо американців, то вони скромністю не відзначаються. Президент Джордж Буш повідомив, що незабаром буде збудована космічна система з ядерним двигуном. Більше того, президент Америки твердо переконаний в тому, що представник його країни зможе вишипити на Mars.

Однак є одне Головною проблемою, що досі не дає можливості пілотування міжпланетних польотів: залишається створення потужного рушія. Різні варіанти двигунів обумовлюють дуже велику тривалість такого польоту до Червоній планети - від 10 до 6 місяців. А новий "Проект - Прометей" дозволить скоротити тривалість польоту на Mars до 2 місяців. А рушієм космічної подорожі стане ядерний двигун. Він збільшує швидкість у чутвово. "Прометей" буде реалізовано у 2011 році.

ПРЕЗЕНТАЦІЇ**"Між Карпатами і Альпами" - пісні**

Збірка пісень закарпатських німців, яку створили викладач кафедри німецької мови та літератури Ужгородського національного університету Федр Кулі та музикознавець Ярослава Рак була презентована в Ужгороді, в Центрі національних меншин.

Автори, за їх словами, намагалися зберегти національну спадщину предків і подати її у доступному виді. А чи це вдалося? Нехай судить читач і прийде це видання. Бо ж збира - результат багаторічної праці Федора Кулі. Долучилася до неї і музикознавець Ярослава Рак. Автори побували в селах, де проживає етнічні німці-нащадки колишніх переселенців із Баварії, Саксонії, Фраконії та інших земель.

Збірка має кілька розділів. У них вміщені жартівливі, журливі, дитячі, коліскові пісні.

Нас читають**РОЗШИРЮЄТЬСЯ ГЕОГРАФІЯ ДРУЗІВ ГАЗЕТИ АМЕН ГІНАВЕЛ Е ЛУМА Е АМАЛА ЛА ГАЗЕТАКІ**

Статистика використання сервера www.romaniayig.uz.ua - січень 2003 р.

№	К-сть	Країна
1.	3739	США (комерційні)
2.	1656	Російська Федерація
3.	829	Україна
4.	678	Невідомі
5.	102	Польща
6.	86	Швейцарія
7.	50	Бельгія
8.	46	Угорщина
9.	44	Австралія
10.	30	Японія
11.	33	Румунія
12.	31	Данія
13.	27	Об'єднане Королівство
14.	26	Ізраїль
15.	15	Аргентина
16.	11	Німеччина
17.	5	Казахстан
18.	5	Італія
19.	4	Канада
20.	4	Нідерланди

Необхідно не лише розвивати власні ромські ЗМІ, а й налагоджувати безпосередні контакти з журналістами,

Роми

Протягом двох днів (15-16. 02) у культурному центрі "Романі ЙІг" в Ужгороді проходив круглий стіл на тему: "Роми і ЗМІ". Їого учасниками були провідні журналісти України, в тому числі регіональних ЗМІ, а також із Угорщини, Чехії, представники ERRC (Європейський центр з захисту прав ромів).

У вступному слові кандидат історичних наук, директор Карпатського фонду І. Вилько (до речі, за підтримки фонду стало можливим проведення цього заходу) наголосив на важливості проведення круглого столу саме в Закарпатті, згоди свого часу до ромів краю почала надходити перша всеукраїнська ромська народна газета.

Про важливі проблеми висвітлення ромської тематики на сторінках друкованих та електронних ЗМІ говорили у своїх виступах засновник начальника відділу Держкомінформу політики України Олександр Семенов; президії асоціації "Дисено", директор Інтернет-видання "Радіо Рома" Іван Веселій; журналіст Івета Деметрова (Чехія); головний редактор газети "Моя Батьківщина" Юрій Ровчак (м. Харків); головний

редактор газети "Кремінь" Ольга Оленич (м. Кременчук); журналісти з Вінниці Петро Огія та Сергій Сечченко; доктор біологічних наук Інституту демократії ім. Пилипа Орлика Наталія Беліцер (м. Київ); вчені-науковці Інституту Сходознавства ім. А. Кримського НАН України Михаїло Швецов та Олександр Беліков; представник "Romapress" Максиміліан Естомач (Угорщина); засновник начальника відділу національності та міграції Закарпатської облдержадміністрації Микола Товт; співорбітник ERRC Іштван Феньєші (м. Будапешт); голова правління Одеського ромського конгресу Сергій Ерошикін (м. Одеса); кандидат історичних наук, доцент УзДПЕТ Микола Макара (м. Ужгород); журналіст, поет, перекладач Степан Келар (м. Київ); докторант університету м. Техас (США) Тетяна Габрієльсон; класик ромської літератури Михаїло Козимиренко (м. Коростишев, Житомирської області); юрист правозахисного центру "Романі ЙІг", адвокат Василь Дідичин (м. Ужгород) та інші. окремі виступи, за можливості, редакція опублікує найближчих номерах.

ДОЛАЮЧИ ДОРОГУ КРІЗЬ ТЕРНІ...

ДЕЯКІ ДУМКИ ВГОЛОС, СПОСТЕРЕЖЕННЯ, ВІНЕСЕНІ З КРУГЛОГО СТОЛА "РОМИ І ЗМІ"

Необхідність проведення такої розмови уже назріла, хоча б, виходячи з того, що перша народна газета "Романі ЙІг" ("Ромське вогнище") пройшла певний етап становлення. Лише недоброзичливі відношення може говорити про, а, на жаль, і за круглим столом

руч ромський педагог із вищою філологічною освітою (до слова, перший ромський журналіст) Берті Горват.

З висоти сьогодення час у три роки видається далеким. Через різні причини пішли з редакції її перші творці (Людмила Курдяєвська та Олена Дродзецька). Вони - гадже (нероми). Згодом хвороба змусила покинути редакційний колектив і Берті Горвату, якого любили чи не в кожному таборі, куди він приходив

мала, хоч і невеликий, але все ж досвід роботи у газетах "Корзо", "Соціал-демократ", "Молоді Закарпаття" - Тетяну Грицищук.

Івета Деметров:

"Я хотіла почути, як вирішуються проблеми ромів України. Аби порівняти з тим, що робиться у нас".

Юрій Ровчак:

"Газета повинна подавати об'єктивну інформацію і ні в якому разі не розповіювати міжнародну ворожнечу".

Андрій Сенченко:

"Доки я писав музику до пісень, в тому числі й відомий гімн Тей, Україно, наша - то мене нагородили навіть Мальтійським хрестом. Як тільки почав займатися політикою та журналістикою - почалася проти мене "закомуфлювана" війна".

чи приїжджає, збираючи матеріал для обласної ромської газети.

Цікавість до нового ромського

тот, хто досліджуватиме перше ромське видання, не без інтересу читатиме різноманітні матеріали Тані, яка не лише вміла "розмовляти" з різноманітними людьми, а й подавала в газету оригінальні матеріали (нині член Спілки журналістів України Тетяна Грицищук працює в одному з видавництв столиці нашої держави). Успішно!

Саме ця молода журналістка й привела мене в газету, дізнавшись, що працюю над повістю з ромського життя. Знайомі були по спільній роботі в "молодіжці".

Маючи за плечима солідний стаж роботи в обласній газеті з понад стотисячним тиражем, якіз здобуттям Української незалежності, стала незалежною і протягом чи не всьомі років намагалася вижити без державної дотації, утриматися "на плаву", праці

залучати до висвітлення відповідних проблем впливові національні, регіональні й місцеві ЗМІ, зокрема, зацікавленими у висвітленні проблем міжетнічних стосунків і прав меншин

ЗМІ

Михайло Швецов:

"Донецьк і Закарпаття - це погані регіони. Роми зараз знаходяться в русі... За один місяць наш інститутський ромський сайт відвідували 900 відвідувачів. Цікавість до цього народу зростає..."

інших виданнях, зустрілася з безліччю проблем першого ромського видання.

Аби не втомлювати довгими екскурсами, скажу таке: "Романі Яг" виходила за підтримки фонду "Відродження".

Обсяг роботи значний. До того ж ромська газета - специфічне видання.

А все ж - вибороли грант із статусом газети - всекураїнської.

Працюємо - ось уже понад рік.

Щоби видання читали - необхідно подавати матеріали "читабельні". Адже, навіть візуальне вивчення "аудиторії" показало: вона напрочуд різноманітна. Цікавиться газетою і гадже.

Отже, необхідно залучати авторів із числа ромської інтелігенції.

Петро Огли:

"Її публікації, які з'являються у місцевих виданнях, не дають об'єктивної картини про життя ромів".

Ними стали роми - заслужений працівник культури України Ерnest Бучко, літераторка Марія Ілліш, інша із області та поза її меж.

Я до деталей пам'ятаю зібрання в залі "Романі Яг", де проходила своярдна летуча - з'їхалися в Ужгород журналісти, які мали працювати в восьми містах України - там найбільш компактно проживають роми. Працювали. Плідно далеко не усі!

А що маємо нині?

Упродовж кількох місяців фонд "Відродження" не платить влас-

корам "Романі Яг". На одному ентузіазмі журналісти не працюватимуть, бо вони не бізнесмени, а трудники пера, котрі за це - перо - отримують кошти для себе, сім'ї... Хоч і не такі великі...

Були запрошенні, але, на жаль, не приїхали в Ужгород представники фонду "Відродження" з Києва. Чому?

Однаке повернемося до того, з чого почали.

Окремі виступаючі, зокрема

Олександр Семенов:

"Безперечно, національним газетам потрібна державна підтримка. Місцевий бюджет цього не витримує".

Петро Огли, Андрій Сенченко наголосували, що журналісти українських та російськомовних ЗМІ пораз безвідповідально підходять до висвітлення ромської тематики. Коли ж вони пропонували редакторам свої матеріали (вони журналісти - роми), то їх відхиляли, мовляв, там немає сенсації. Головний редактор газети "Кремінь", журналістка і літераторка Ольга Оленіч наводила кричущі факти, коли правоохоронці відверто знущалися над ромами. Чого тільки варти заголовки у місцевих газетах на кшталт "Цигани і паркани", де ромів показують лише як наркоділців, крадіїв і т. д.

...ясна річ, круглий стіл на тему:

Максиміліан Есточак:

"В Угорщині розвиток ромських мас-медіа йде на два кроки вперед, ніх в Україні. За 5 років ми опублікували понад 2 тисячі новин і понад 600 різноманітних статей. Ми створили умови для підготовки наступного покоління ромських журналістів".

Ольга Оленіч:

"Про ромів повинні писати не лише роми. Таланований спів журналиста завжди в ціні".

"Роми і ЗМІ", проведений в Ужгороді, дискусія про проблеми висвітлення газетами і електронними засобами інформації життя ромської меншини в Україні.

Чи він, себто круглий стіл, вдався? На мій погляд, а також багатьох знайомих, закарпатських журналістів (і не тільки!) рано чи пізно треба було підсумувати

Іван Веселій:

"Свого часу скінхеди тероризували ромів. Вони почали війджати в Голландію, Бельгію, Францію, Німеччину, а потім масово - у Канаду. З 1992 року країну покинуло близько 30 тисяч ромів. Все це була ромська інтелігенція, бізнесмени..."

зроблене першою ромською газетою, поговорити про перспективність видання, здобутки і пропагані, обговорити кадрові проблеми і т. д. А ще - важливий предмет розмови - дезінформація у багатьох ЗМІ стосовно ромів. Як

Микола Макар:

"Ромські ЗМІ все ще переважають у стані дитинства".

Михайло Козимиренко:
"Я хочу, щоб наш народ став на один рівень із іншими народами".

написав журналіст В'ячеслав Федченко (був присутнім за круглим столом), у незалежній громадсько-політичній газеті "Трибуна" (від

18 лютого 2003 року): "Можливо, фарби сильно згущено: не ЗМІ у нас виходить, а якіс' змії". "Bo te, що табірність ромів, - цитую слова Петра Огли з Вінниці, - є, була і буде" - цьому заперечувати ніхто не став. А ця таборівістьтворить

Олександр Беліков:
"Жоден народ у світі не був оточений такою кількістю різних вигадок, небільниць та чуток, ніж ромів".

особливі відносини із суціумом. Журналісти лише констатують..."

Сергій Ермошін вважає, що ЗМІ продовжують формувати і нав'язувати негативний стереотип щодо ромів. У цьому виступаючий особливо переконаний приєднавши за круглим столом на прикладах висвітлення подій, які стались у с. Петрівка на Одещині в вересні минулого року.

Майже кожен із них, кому було надане слово, завершували свої виступи побажаннями: необхідно зберегти газету, допомогти їй вижити в час економічних негараздів, аби вона робила все "для процвітання ромського народу і щоб на Україні завжди були мир і взаєморозуміння".

Юлія Зейкан

БЕЗ УПЕРЕДЖЕНЬ, НЕГАТИВНИХ СТЕРЕОТИПІВ

ПРОБЛЕМИ РОМІВ У КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ В ЗВ'ЯЗКУ З ПРОЦЕСАМИ РОЗШІРЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Останнім часом різні аспекти проблем, пов'язаних з ситуацією ромів у країнах Центральної і Східної Європи, набули особливої уваги не тільки з боку міжнародних організацій - міжурядових і неурядових, а і з боку урядів держав - членів Європейського Союзу. Проте треба усвідомити реальні причини такої поспішеної уваги з боку міжнародної, і, зокрема, європейської спільноти до ромської проблеми. Деяко ідеалістично уявлення про те, що падіння комуністичних режимів у країнах Центральної і Східної Європи і колишнього Радянського Союзу швидко приведуть до суттєвих успіхів у сфері загальній демократизації, верховенства права і дотримання прав людини та прав меншин, зокрема, ромів як однієї з найурахуваних меншин, поступилися певному розчаруванню як всередині цих країн, так і в зовнішньому світі, особливо в європейських країнах - давніх членів ЄС. Останні, аналізуючи можливі наслідки розширення ЄС, очікували не тільки позитивних, а й негативних змін у контексті національних інтересів своїх власних держав і об'єднаної Європи в цілому.

Але це далеко не єдина проблема розширеного ЄС. Одним з імовірних негативних наслідків вважається набуття можливості вільного пересування в межах так званої Шенгенської зони, що може привести до значних міграційних потоків з менш розвинених, бідніших країн у країни Західної Європи; дотепер захищений від таких потоків державними кордонами і досить жорсткими правилами, також національними законодавствами щодо надання статусу біженців, права на проживання і громадянство своєї країни. (Продовження на 9 стор.)

"Ми - протяг золотий в історії держав..."*

РОМСЬКЕ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ: ПОГЛЯД АМЕРИКАНСЬКОГО ЕТНОМУЗИКОЛОГА

Вже рік, як молодий етномузиколог з Колумбійського університету в Нью-Йорку і стипендіатка фонду Фулбрایта проводить соціо-культурне дослідження ромської музики і танцю на Закарпатті для докторської дисертації. Це є її власною спробою проаналізувати, яким чином політичні та соціальні зміни в Україні в період між 1945-1991 рр. і після розпаду Радянського Союзу, а особливо процеси асиміляції та інтеграції ромів в українське суспільство, впливали на ромську ідентичність і культуру. Адже відомо, що етнографічне дослідження досконале лише тоді, коли науковець перебуває в середовищі групи людей, яку досліджує. Ось чому по-над півтору Адріана Гельбіс проживала в ромському таборі на Закарпатті, де найбільш компактно проживають роми (цигані) України. Пропонуємо читачам кілька її епізодів.

Приїжджаючи часто до Ужгорода, в разомах зі знайомими, науковицями - неромами, зрещто, як і на вулицях і базарах, я відчула, що з stereotip traktyuvannya образом ромів, їхнього побуту, культури, можливостей за-робитку тощо, не дуже відрізняються. Кожен повторює, чи то жартома, чи поважно, що з циганами треба бути обережними, бо вони часто обманюють, а по-народному "циганять" людей, займаються нелегальним бізнесом, крадуть дітей, жеображену на барона. Але якщо я б вам розповіла, що за рік мого перевіднання в Україні у мене двічі вкрали гаманець та ще й велосипед, який служив мені засобом перевезення по Закарпаттю, чи ви б поверили, що це сталося НЕ в ромському таборі, а на багатолідних вулицях Львова і Ужгорода! Але неваже циган лише злодій, конікрад, ворожйт чи наркобізнесмен.

Хто ж він є насправді цей "ром"?
Треба візнати, що пересічний українець мало знає про ромів, окрім міфів і побутових вражень. Тому не дивно, що проводити дослідження досить важко, через велике недовір'я ромів до неморів (їх роми називають "гаджі"). Між шляхом до цього довір'я мешканців ромського табору був тривалий.

*Ліна Костенко. "Циганська Муза"

До мене уважно придивлялися і вироблявали. А коли я напрещ дісталася смуги поселитися на території табору, то змушені була дотримуватися певних неписаних законів ромського життя. Та зі мною таки трапився досить кур'язний випадок. Одного разу напередодні Великодня, коли всі роми наводили порядки в своїх хатах, я повинна була зробити те саме. Здавалося, порядок в квартирі був наведений ідеально. Але, на моє превелике здивування, сусідка-ромка, зашвидши до моєго помешкання, раптово сказала: "Ти все-таки "нечиста". Я була приголовлені це фразою, адже я щойно так старанно вичистила своє помешкання і навіть поно-вила деякі побутові дрібнички в ньому. І лише через певний час мені вдалося усвідомити поняття "нечистий" в разумінні декотрих ромів. Спочатку я подумала, що я "нечиста", бо я "гадже" (нерома), але згодом зрозуміла більше. Це через те, що я не дотримувавася норм ромських привиспів. Наприклад, ходити жінці в штанах (а це був мій повсякденний одяг) на території деяких ромських таборів не прийнято. Подивилися і мое сплікuvання з чоловіками-ромами, бо, за ромськими канонами, існує чіткий поділ суспільства за статтю. Наприклад, на весілях в декотрих громадах чоловики і жінки сидять за окремими столами. Але найбільшою провинкою в очах цієї сусідки була моя поява на річці в купальнику

тоді, коли ромки завжди купаються в річці в одязі. Це є специфічне ромське розуміння сорому. Тому для моєї сусідки я виглядала "нечистою". Одне слово, я була чужинка, яку чудом допустили до глибин ромського життя, і це була моя маленька перемога. Траплялися випадки, коли мені навіть сприямлювали "за свою". В неформальних розмовах з ромами, як і в формальних інтерв'ю з ромськими лідерами і неромами, з котрими доводилося працювати для допомоги ромським організаціям, я черпаю інформацію про культуру, соціальні і економічні становища ромів в Україні. Я бувала на велізнях, похоронах, на родинних і громадських святах і концертах, завдяки цьому я почала розуміти світогляд ромів. Я відвідала також ромські поселення в Одеській, Львівській і Київській областях і мала змузгу спілкуватися з ромами зі Східної України на конференціях в Ужгороді й в Києві. Результатом цього сплікування було усвідомлення того, що в Україні рідко згадують про ромів у науковому сенсі, а в мас-медіа представляють їх дуже поверхово, або висвітлюють лише негативи. На міжнародній конференції в Будапешті влітку минулого року, в якій брали участь науковці - нероми, котрі займаються ромською тематикою, я зрозуміла, що світова наука обговорює соціо-культуру, історію, стан мови і побуту ромів у

Польщі, Угорщині, Словаччині, Румунії, Росії, не жакує вже про США і країни Західної Європи. А Україна в цьому списку взагалі не фігурує, бо роми України чомусь обділени увагою українських науковців і вчених.

З уст ріма Вільмоша Пала, директора новоствореного ромського театру в Ужгороді, я почула великий жаль з цього приводу: "...Наши предки залишили нам дуже мало історії тому, що ніхто про нас не писав. Ми створюємо історію для майбутніх поколінь ромів в Ужгороді з допомогою нашого театру. Театр дасть нам вічне життя." А далі додав: "Українці святають тисячоліття християнства, а у нас немає історії. Роми живуть в Закарпатті більше ніж триста років, але найдавнішою історією, яка мені відома, є історія з часів моєї діда". Мені здавалося, що це був крик його душі.

З розмови з іншим поважним ромом, Михайлом Козимиренком, відомим ромським поетом, який перевів "Барабашу" Тараса Шевченка на ромську мову, мені стало відомо, що першими жертвами Бабиного Яру були три циганські табори, які стояли під Києвом, але про циганські жертви рідко згадують, коли пишуть історію Геноциду і Голодомору в Україні. До речі, роми в Польщі велично вішанували пам'ять жертв геноциду часів Другої Світової війни; відштовхнувшись з щорічні "Табори Пам'яті", під час яких вони включаються братським могилам, відновленням з допомогою польського уряду. Ця акція широко висвітлюється засобами масової інформації Польщі із за межами. Невже жертви ромського народу в Україні не заслуговують хоча б те, щоб про них згадати? Михайло Козимиренко, власне, вівчає, що він один з 37-ми родичів родини Козимиренків, яких забрав геноцид, залишивши живим, аби надувати про ромські жертви і про романський народ.

Дуже важливо, що самі роми

порушують питання про збереження історичної пам'яті і про сучасне становище ромів в Україні. Настав час відродження ромської культури, адже продовжується формування ромів як нації в світовому масштабі. З 1971 р. вони мають свій пропор: на стягі, що складається з двох синьо-зелених смуг, посередині знаходиться червоне колесо циганського воза, а традиційна пісня "Джелем, джелем" ("Демо, демо") стала піснню ромів. Конгреси і з'їзди, на яких роми обговорюють свої права, історію, мову, відбуваються в різних куточках світу. Крок за кроком роми незалежної України теж утверджують свою народність. З'явилася ромські громадські організації, газета "Романі Я" ("Ромське воєнніце"), що видавється в Ужгороді та розповсюджується передплатою по цілі Україні, ромські садочки, недільні й вечірні школи, театри, музеї, ансамблі пісні та танцю, медичні й юридичні пункти. На жаль, це все, в основному, існує на кошти міжнародних фондів і організацій. Проте хочеться вірити, що Українська держава зверне більшу увагу на одну з меншин, яка проживає на її території, чисельність якої становить, за неофіційними даними, понад 350 000 осіб. А науковці, громадськість і засоби масової інформації зрозуміють, що роми не лише ворожки, жебрахи, злодюки, а народність, якій притаманні своя мова, культура, історія і гордість. У своєму вірші Ліна Костенко назвала ромів "золотим протягом в історії держав". А, може, вже не протяг. Не маючи своєї держави, вонитворять історію краю, що дав їм притулок, де осіли іхні діди, батьки, діти і діти житимуть їхні онуки і правнукі. А разом з тим вони пишуть свою історію - історію ромів.

Адріана Гельбіс,
етномузиколог
Колумбійський університет,
Нью-Йорк, США

ЧУДОВЕ СВЯТО ШУКАР ІНЕПОС (СВЕНТО)

Вперше на Черкащині в м.Золотоноші в минулому році громадська ромська організація "Аме Рома" керівник недавньої ромської школи Володимир Бамбура подарував ромським дітям чудове Новорічне свято. Гарні подарунки одержали всі ромські діти від Діда Мороза. Чудові пісні, вірши та танці виконали діти, а учні ромської школи поставили виставу "Колобок". Ця Новорічна ялинка запам'ятатися дітям на все життя.

Учителька ромської школи
М.В.Дробот

МАЙСТРИНІ З БЕРЕЗНОГО

Кошніці анда Березна

З лозоплетільницями Оленою Степанівною Тирлак та Мартою Степанівною Кележ, - розповідав біров ромського табору Великого Березного, депутат селищної ради Іван Тирлак, - можуть змагатися хіба що майстрині з села Іза на Хустчині, які відомі в Закарпатті за їхні межами. Вироби великоберезнянок користуються популярністю. Це і кошніки, й інші ужиткові речі з лози.

На світлині: ромські лозоплетільниці Олена Степанівна Тирлак та Марта Степанівна Кележ.

Ромська історія в датах

Останні роки Другої Світової війни стали апогеєм знищення людей за етнічним походженням. На території Угорщини (у склад якої входило й Закарпаття) були спеціальні військові підрозділи, які проводили арешт ромів, відправили їх на прямусові роботи, а потім і у концтабори. За передказами тих, кому вдалося вижити, відомо, що у концтаборах були бунтували, що ще більше посилювало до них нехвильна нацистств. Тому вагони, які прибували з ромами у концтабори, - відправляли відразу в газові камери.

24 квітня 1942 р. У с. Олек-сандрівка Смоленської області були розстріляні 176 ромів. На території СРСР ромів знищували у місцях компактного проживання.

1943-1944 pp. Створення гетто-таборів у місцях компактного проживання ромів у Закарпатті. Відправка працездат-

них ромів у табори примусової праці, на сільськогосподарські роботи в Угорщину, Німеччину, Польщу.

Підготовка ромів до евакуації (проводення санітарної обробки, підготовлення списків, графіку вивезення).

1944 р. Гіммлер видає наказ про ліквідацію в концтаборах ромів.

2 серпня 1944 р. Чотири тисячі ромів були знищенні за одну ніч у концтаборі Аушвіц-Біркенау. День ромського Голокосту (Параімос).

У Словаччині роми приєднуються до Національного антинацистського повстання.

Одинадцятью роками рома у роки Великої Вітчизняної війни за військові подвиги було присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

1945 р. Створення антифашистської організації у Болгарії.

Підготувала
Євгенія Навроцька

СВОЯ - СЕРЕД СВОЇХ АМАРІ - АНГЛА ПЕСКЕРЕ

Вінна аксома: не можна втратити своє коріння, нехтувати власним родоводом, мовою, нацією...

З рannього дитинства Валентина цуялася свого ро́мського походження. Ніколи не брала участі у дитячих іграх, досить зверхнью ставилася (у підлітковому віці) до найвінших залишень ро́мських парубків. Можливо, тому, що була "полукровкою" (батько - українець, мати - ро́мка), тому їй почувалася несвідо-мо чужою серед своїх. До того ж ззовні зовсім не виглядала на представниць споконічної нації.

Виховував її дядько (батьки трагічно загинули майже одразу після її народження), та не стала своєю у затишному будинку, в якому прожила до 18 років.

Зростала доволі здібною і талановитою дівчинкою, ще зма-лечку виявляла неабиякетворче обдарування - чудово мальовала, складала вірші та казки. Зви-чайно, гарно співала і танцювала. Але не в колі ро́мських красунь, а лише перед дзеркалами, коли нико не було вдома.

Началася у "нормальній", як сама сказала, школі. Після її закінчення, без особливих проблем вступила у педагогічний вуз на музично-педагогічний факультет.

Лі блискучі успіхи на навчальній лінії різко антигонували з про-блемами в особистому житті. Наташа доволі вразлива і емоційна, дівчина нерідко закохувалася у юнаків, але природна сором'яз-

ливість не дозволяла їй першою освідчуватись у своїх почуттях, а кавалери, напевно, не помічали цього.

Вона частенько спалахувала, немовби сірник, і могла дати рішучу відсінь тому з хlopців, що волів перейти заборонену, на її думку, межу в стосунках хlopця і дівчини.

Саме тому юнаки почали уни-кати товариства цієї гарної, але, на їхній погляд, наполохано-ви-бухової дівчини.

У дні рідкісних приїздів до рідної домівки, Валія дізнавалася, що то одна, то інша з четверки дядькових дочок стали заміжніми (а старша вже й дитинку встигла народити), хоч всі вони були молодішими від своєї дво-йордної сестри.

Звичайно, такі повідомлення особливого ентузіазму у городі не залежні дівчини не викликали.

На святковий вечір, присвяченій закінченню інституту, Валентина не пішла - занадто боліче їй було б спостерігати за радісно-щасливими обличчями не-давніх подруг по навчанню.. Самотнє серце не витримує такого...

Натомість отримала в ректораті омріянний диплом і невдовзі поїхала за направлінням до одного з районних центрів степової Кіровоградщини.

На новому місці все склалося нормально і безтурботно.

Найбільшу зацікавленість її уроками виявляв Сергій - симпатичний, чорнявий юнак із блакитно-замріяними очима. Він мав, як на неї, напрочуд гарні дані для успішної артистичної кар'єри - чудовий голос, непогану координацію рухів, близьку пластику і струнку постави.

Одного вечора він виявив несподівано бажання провести її до гуртожитку. Дівчина доволі спокійно сприйняла цю пропозицію...

Потім подібна історія повторилася кілька разів.

Через місяць Сергій освідчився їй у хоані. І вона... прийняла його папкі слова, адже на той час сама, наївно внутрішньо і не підозрюючи цього, закохалася в цього гарного, заважі усміхненого юнака. Свого учня.

А той, у свою чергу, невдовзі запропонував їй... стати його дружиною.

Слід додати, що парубок мав неабиякі комерційні здібності і вкладав батьківські кошти у приватний магазин свого друга.

Звичайно, батьки Сергія нічого не знали. Тим часом йому (не-відомо яким чином) вдалося умовити директорису і завідувуючу райво здати екстерном екзамени за 11-й клас (до речі, на "відмінно") і отримати атестат.

Навіть, значну роль у цій авантюрі (на думку Валі) зіграли гроши і потрібні звязки старших друзів. Втім, про все це Валентина на тривалий час не знала. Зрозуміло.

Розгортана і приніжена Валентина вирішила накласти на себе руки. Від невимовної роз-

мілі все, коли одного разу усміхнений Сергій продемонстрував її документ про закінчення середньої школи, а потім витягнув з іншої кишені новенький паспорт і констатував беззаперечний (на його думку) факт: "Завтра йдемо до загсу".

...Але ввечері того ж дня несподівано приїхала батька Сергія - невідомий доброчесливець подзвонив главі сім'ї...

Після суворої розбрізки з батьками, юнак вперше в житті розгубився. Адже він начебто все пропрахував! Навіть адміністрація школи досить індиферентно стала до "службового" роману вчительки із учнем. Запорукою "пакту про ненапад" було неабияке вміння Сергія оминяти гості кути і блискуче вирішувати свої проблеми з-за підтримки впливових дружин і знайомих. Пере-важно, батькових. Один із них і "настуکав".

Звичайно, ні про який шлюб тепер і мови бути не могло. І батько, і мати Сергія рішучістю, впертістю і вольовим характером не поступалися своєму единому синові. Окрім того, "друг сім'ї" у яскравих барвах розповів їм про "національне походження" їхньої майбутньої невістки.

Більше вони не зустрілися... Батьки знайшли "потрібні" слова, щоб вибити зі світлої головоненьки недоречну і дурну "загабанку". В результаті "профілактичних заходів" хлопець поновив заняття у школі (звісно, чисто формально) до обумовленого шкільною програмою строку. А його "наречення" зі школи довелося літи. Своєю серед чужих молоді ромка так і не стала.

Розгортана і приніжена Валентина вирішила накласти на себе руки. Від невимовної роз-

мілі наковталася пігулок від безсоння і почала очікувати немінучої смерті...

Вона вже не чула відчайдушних давніків, розплачливих зойків коменданта гуртожитку і потужного стукоту в двері, які немінечно рівні руки. Руки її дядька і двоюрідних братів.

Вони так і сказали їй, що таємничим чином (ромським шостим почуттям?) внутрішньо відчули незвичайний стан тривоги у своїх серцях і стрімкими побіги шукали легковика, щоб щодурачти на ньому по нічному шосе до містечка, в якому працювали Валі.

Врятували... Валі вдруге народа-лася для життя.

Зраз вона мешкає у дядьковому будинку, тимчасово не працює, допомагає тітці по господарству. Завжди бере активну участь у самодіяльних домашніх концертах, охоче співає і танцює разом із численними гостями з навколишніх сіл, де проживають інші роми.

Вона ще знає, що дядько нещодавно отримав листа з Одеси від давнього приятеля, племінника якого направили на працевлаштування до їхнього рідного міста. До речі, тих педагога - історика.

Незабаром вони зустрінуться з Валентиною, можливо, покохують одне одного. Хочеться вірити у щасливий кінець цієї повчально-сумній історії.

І щоб у її фіналі обов'язково відбулося ромське весілля, у веселому і дружньому колі родичів і друзів. Серед яких Валі буде своєю серед своїх...

Юрій Лукашевський,
власкор "Романі Яг",
Кіровоградська обл.

Книга в газеті

Аладар АДАМ,
Юлія ЗЕЙКАН,
Євгенія НАВРОЦЬКА

Парно бар ай кало кінно

Білий камінь з чорної катівні

ДІДА МОГО ТАНК РОЗДАВИВ МІЙРЕ ПАПОС ЗАТАСАДЯ О ТАНКО

Чому ви тільки в останні роки збираєте свідчення від тих, хто пережив роки переслідування під час війни? Де ви були раніше, коли ще був живий мій батько, його брати, мої мама? Вони б набагато краще розповіли про ті жахливі роки, коли вбивали і нищили людей лише за те, що у тебе інший колір шкіри, живеш у малесенських будиночках, повних дітей? Зараз уже їх немає з нами, а моя пам'ять вже не все може пригадати, як ви цього хотіть.

Народився я в Ужгороді у таборі, що стояв під лісом. Неподалік добували деревне вугілля, тому і район звався Шахта. Табір був великий. Шість чи сім вулиць йшли паралельно одна одній, на яких обабіч тулилися хатки. Одні більші, інші менші, але у всіх - галасливі діти, котрих було багато.

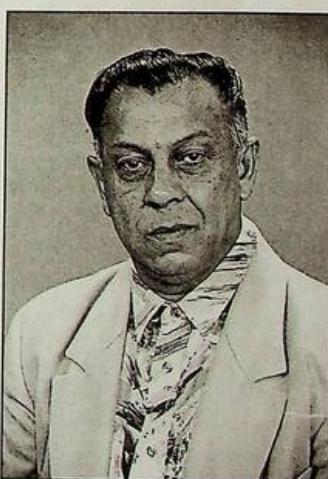
Мама була з Угорщини. Гарно готувала їжу, тримала в хаті чистоту і порядок. Дивно, у ті часи, хоч і жили небагато, але мама

прищеплювала нам хайність, акуратність, дисциплінованість. Стільки під час війни настраждалася, що після її закінчення не-вдовзі й померла. А було у неї 11 дітей.

Дід мій, Густав Маркович, крутився, як міг... Були у нього гарні коні, добробутний віз, іздавав по селах, де скуповував овочі, фрукти і продаєвав городянам. Пам'ятаю, як одного разу дід привіз додому кавуни, і ми всі з за-довolenням їх їли. Мабуть, добре йшла дідова торгівля, а йому допомагали і хлопці з родини, бо водилися у нього гроши, бабка мала багато золотих речей: завушки, каблучки. Врізались у пам'яті те, що на житті у діда красувався золотий ланцюжок, досить масивний, на який прикріплювався годинник. Із розповідей батька знаю, що десь з середини 1942 року, що у ромів попіршилося життя.

Табір оточили колючим дротом, на воротах стояли жандарми і солдати з гвинтівками. Нікого не пускали у місто. Привозили раз на день якесь вариво і роздавали ромам. Дід коней віддав людям, щоб зберегти. Добре було те, що один з дядьків - Олександр, був одружений на місцевій, неромській жінці - Зіті. Тому вона купляла продукти і крадькома передавала в табір для нас, щоб могли якось вижити. Правда, трохи братів і одну сестру німці вбили, коли вони отримували продукти через дріт.

На початку 1943 року всіх жителів насильно, під загрозою розстрілу, погнали до електростанції, що була побудована на водовідводному каналі. Там була невеличка баня. Всіх жителів змусили поголити голови. Крик і плач стояв весь час, поки чоловіки голили

ВСТИГНУТИ ПЕРЕМОГТИ БІЛЬ

КЕРАС МАЙ ЦЕРА АМАРІ ДУКГ

Батькові стало погано надвечір. Малій Андрійко знов і знов кидався до татового ліжка, все питав та перепитував: "Тату, татусю, скажи мені, що у тебе болить, які дати пігулки?" І щоразу намагався підправити неслухнану подушку під батьковою головою, але мати чомусь не давала цього зробити.

Нарешті! В двері подзвонили, а ще за мить до кімнати стірком увійшов високий стрункий хлопець. І наче посвітліло у хаті... Напрочуд вмілими і точними діями молодий медпрацівник заспокоїв матір і малого, а за кілька хвилин криза минула - батько розплющив очі, і покликав Андрія: "Будеш лікарем, синку?"

- Так, татусю, буду, - рюмсаючи, від згадок про пережите, прошептолів малий.

- А потім батька не стало. Не встиг його врятувати добрий апеліант зі "швидкої".

У багатьох із нас ще з малих років виникає думка, ким стати після закінчення школи?

А от Андрій Миколайович Серкін після школи обрав для себе шлях медика. Придивляясь уважно до людей у білих халатах, думав: скільки потрібно читати, аби так само все вміти? Коли ж мрія по-справжньому вилекала землю, з'явилася справжня зацікавленість - після закінчення школи в Новоукраїнці подав документи до Кіровоградського медичного інституту Мухіна.

Роки з 1990 по 1994-й пролетіли непомітно. Навчався добре, саме в училищі поглибили його пал-

кий потяг до медичних знань. Практику й опанування першими кроками професії молодий спеціаліст проходив у рідному містечку. Як кажуть: немає крашого краю за той, де народився і виріс. Сама так вважає Андрій Серкін, який і понині працює медбротом на "швидкій" при Центральному районному лікарні. Новоукраїнка - місто маленьке, всі - як на долоні. Тож не дивно, що знаєть його. А як медика - тим більше.

Знає Андрій своїх пацієнтів не лише серед українців, а й серед ромів, що мешкають у цьому місті. А іх тут живе чимало, вони добре знають його. Роми часто викликають "швидку", бо часто хворіють діти (особливо у зимовий період), чимало хворють літні роми, тож з нетерпінням чекають, коли до їх приїде "швидко" Андрій

Серкін або ж його перший наставник - Володимир Іванович Трацюк.

Вони швидко знаходять з хворими ромами спільну мову, потрібні слова для полегшення болю...

Мені доводилося бачити, як Андрій Серкін та Володимир Трацюк, мов вихор, поспішають на черговий виклик до хворого.

- Андрію, чи не втомлюється на роботі, адже стільки викликів за добу?

- Коли як, - відповів Андрій з посмішкою на вустах, а в блакитних очах - така втома, Боже ж май! А він все намагається бути бадьорим, приковує й...

- Чи часто іздіте на виклик до ромів?

- Не рідко, - каже Володимир Трацюк. - Для нас не має різниці, кого ми лікуємо - гаджі чи роми. Всі ми люди. І повинні поважати людину незалежно від національними ознаками...

Пригадую, - мовив Володимир, - я одна молоденька ромка Алочка із Рівного потрапила до нашого пологового відділення, я навіть за власні кошти купила усі необхідні речі для прийому пологів... Також доводилося хідти за викликом у це село до хворої старенької ромки, яка багато років хворіла, щоб оглянути її.

- Так, це правда. Я добре пам'ятаю, як ромська сім'я запрошували з району саме Володимир. Бо вони бачили в ньому не просто медпрацівника, - кажуть роми з Новоукраїнки та з Рівного, - вівчливих, з доброзичливим ставленням до ромів.

професіонала!. Він ніколи не брав плату за свій приїзд чи то за ліки, а особливо у бідних хворих ромів.

Андрій та Володимир ніколи не лишаються байдужими після відвідин хворих. Вони подумки зі своїми пацієнтами, у постійних турботах про них, ніби переносять хворобу разом з ними. Одужують разом із ними! І ясні їхнє чоло. А на вустах з'являється щастлива помісмішка...

Ідути містом молоді медпрацівники Андрій та Володимир впевненою ходою. А їх супроводжують роми своїми поглядами, промовляючи подумки ширу подяку і вдячність за іхні золоті руки і серце.

А так подяка, віні, цікаво, заслухана, адже вони завжди поспішають до хворих, щоб встигнути перемогти біль! Більше є таких медпрацівників, - кажуть роми з Новоукраїнки та з Рівного, - вівчливих, з доброзичливим ставленням до ромів.

Сімейного ім щастя та успіху! Леонід Савицький, власкор "Романі Я", Кіровоградська область. На світлинах: Андрій Серкін та Володимир Трацюк із сином.

РОМАНІЕ ПРЕСС

**Бандидатами
виявилися...**

нероми

Львів. Ширилося останнім часом чимало чуток у місті Лева, що кваліфікована група ромів "чистить" пенсіонерів, які йдуть на пошути за платою. Насправді ж виявилось, що це чергова "качка": підстеригали цих людей далеко нероми, які б ніколи до подібного не додумалися, а... двоє бандитів. Знаючи, що на головошти отримують грошові перекази з-за кордону ті, кому вони адресовані, злочинці ишли за жертвами крок до кроку, аж у дім, квартири...

Злодії все ж не все розрахували - сценарій виявився застарілим.

До чого ведемо? А необхідно боятися шахрайів. Навряд чи роми (а це нам сказали в одному з поштових відділень Львова) здатні на таке вишукане злочинство.

**Час Руху...
закінчений?**

Їдеться про костянківський (Український народний Рух). Він дніми перетворився в партію (Українську народну). Тепер залишився один-единий рух, котрий має чимало прихильників і на Закарпатті. Його поки що очолює Геннадій Удовенко. Правда ходять чутки, що незабаром НРУ очолить син В'ячеслава Чорновола - народний депутат України Тарас Чорновіл.

Масонство - на нари!

Парламентська фракція "Нашої України", КПУ, СПУ і блоку Юлії Тимошенко (БЮТ) виступила із заявою, у якій стверджує, що членство у масонських ложах - Ордені Святого Станіслава - мають понад 300 вищих керівників національної держави.

голови своїм дружинам і дітям. Це був яскравий приклад приниження. Дід вирішив втекти, користуючись обставинами. Забрав коней, запряг у віз, посадив батька і поїхав геть. Мама з меншими дітьми залишилась вдома. Поблизу Чопа наздогнала його колона танків. Врятувало батька те, що він ішов пішки. Зумів заховатись спочатку у канаві, а потім просидів цілий день у Латориці у воді. А діда з возом роздавив танк...

Була ніч, коли постукав у шибку батько. Всі радили. Але через кілька днів забрали його на примусові роботи у табір. Важкими видалися місяці чекання. Тільки наприкінці 1945 року повернувся додому.

Я по війні закінчив школу. Одружився на ромці Еві Понго. Вона була родом із села Струмківка. Мав двадцять один рік, дружина - красуня дев'ятнадцять.

Далеко від України місто Бобруйськ. Там, у Білорусі, довелося мені скуштувати солдатської каши. Служив у піхоті. В одному взводі зі мною були українці. Навіть у всій військовій частині не було жодного, крім мене, рома.

Нечачами, лежачи на твердому солдатському ліжку, пригадував

розважане про часи, коли німці господарювали в Ужгороді. Там, де починався ліс - величезна яма. Жінки її викопували, аби, на випадок повітряної тривоги, німці могли сковоритися. Одного разу крик довкола здійняв: зганяли вже і чоловіків - ромів копати ту яму.

Неподалік був мочар, з якого зробили сміттєзвалище. Туди звозили звідсіль мертвих коней. Їх підбирали на вулицях, як і людей - безногих, безруких.

А потім прийшли руські. Теж багатьох арештували, змушували ромів скидати в яму, вириту за німців, трупи...

Служба минула, і я демобілізувався. Вдома мене дуже чекали.

І ось я уже переступив поріг АТП-2195. Водії-спеціалісти були дуже потрібні. Працювали майже на всіх марках автомобілів і автобусів. Двадцять один рік був за кермом.

Я був другим ромським водієм (брат Андрій - першим).

Четвертий рік на пенсії. Спочатку отримував 37 гривень, а зараз прибавили й отримую 86 гривень. Це мізер. Всі гроші йдуть на ліки. Ось тепер, завдяки роботі іdealn, можу дозволити собі хоч раз на день поїсти добре приготовлену іжу. Дружина померла. Живу з онуками Альноною та Юрієм, які доглядають за мною.

Кілька останніх років вивівся надто важкими для мене. Весь час жив надію, що не буде ні від кого залежати на старі дні, а видно на роді в мене записано пройти стражданьницький шлях. Тішу себе надією: може, онуки житимуть краще за нас!

Батько свого часу мені багато розказував, як жили роми у часи Другої Світової війни (а батькові - дід). Голокост особливо винищував наш народ. Немало ромів мучилися в концтаборах Угорщині, Німеччині, Польщі. У Німеччині велися експерименти над ромами. Лікарі-еосесівці виконували вказівку Гітлера проводити класифікацію людей: чистокровні; метиси з перевагою циганської крові і т. д.

Страшний час пережили роми. Компенсація жертвам Голокосту вкрай потрібна. Щоб хоч тільки літ, які залишилися, мати людські умови для прожиття.

**Записано з розповіді
Бругош Юрія Людвиговича**

ПЕРОМ ПУБЛІЦИСТА

ІРОДИ ПРОТИ ЖУРНАЛІСТІВ

ІРОДИ ПАЛО ЖУРНАЛІСТИ

Продовження теми "Журналістика з 'темниками'". "Романі Як" від 11 грудня 2002 року

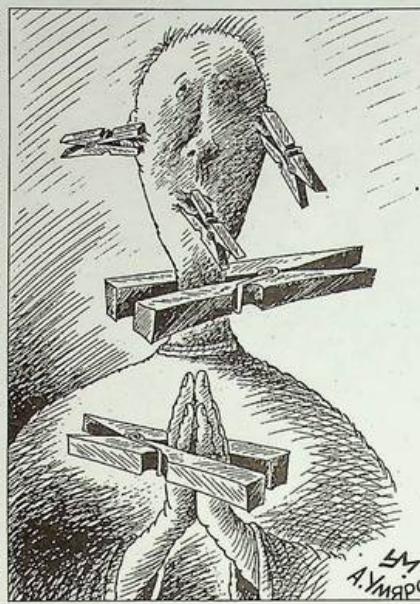
Я пригадую, що заsovіцьких часів цензура ховалася за вивікою "управління з охорони державних таємниць". Це було й тоді, коли ідеополюс керував одні з лідерів наїшніх ендеків (о) Леонід Кравчук. Звичайно, сучасні форми цензури вишуканіші. І в цьому переонали треті за ліком парламентського слухання 4 грудня 2002 року - "Суспільство, засоби масової інформації, влада: свобода слова та цензура в Україні". І мало хто вірив і вірив главі інформаційного відомства Івану Чиху, коли він говорить, що "Україна безпредметно інформаційна відкрита держава". Можна було переонастися, як жахут, на власні очі, як заступник спікера Олександра Зінченко, який головував на парламентських слуханнях, надавав слово виступаючим таким чином, щоб "розірвати нищівну критику журналістами влади, хоч якось врівноважити її виступами адептів режиму".

Але слухання цінні тим, що на повний голос було сказано на них про різні розриви над опозиційними ЗМІ та журналістами. Станним часом в Україні багато говоряться про зникнення родича Георгія Гонгадзе - 17-річного Миколи Стецишина. Микола 6 грудня минулого року пізно увечері повертається з дискоєті, але додому не з'явився. До пошуку було запущено солдатів військової частини, правоохоронців. Заступник начальника Львівського обл управління міліції полковник Дмитро Загарій повідомив, що 7 грудня в Жидачівському районі діял звернувся із заявою мешканець села Сидорівка Володимир Стецишин і повідомив про те, що пропав його син студент Жидачівського ПТВ № 81 Микола Стецишин. Прокуратура Жидачівського району порушила кримінальну справу за статтею 115 ч.1 (умисне вбивство).

Лесь Гонгадзе перед зникненням племінника місяць жила в Стецишинах, тому не виключає, що інцидент міг якось бути пов'язаний із її особою. До того ж вона пригадала, що в жовтні до її львівського помешкання надувався незнайомець й розказував, що його сім'я спіткало таке саме нещастя, що й родину Гонгадзе. Незнайомець зізнався, що прихав із Жидачівського району.

Гляньте на дати - що тут не так, не стикуються.

А між тим, голова спілки композиторів Верховної Ради по розслідуванню резонансних вбивств народний депутат України Григорій Омельченко заявив, що комісія розглядає версію вбивства журналіста Георгія Гонгадзе співробітниками міліції спеціального підрозділу Міністерства

а сьогодні вже його нема. Не витримало серце в останньому відрядженні в Вінницю, куди рушив як оглядач радіо "Свобода". Готовився репортаж про порядки в ув'язненні. Там його і знайшла смерть у 47 роках.

Свого часу Сергій Набока був виключений з факультету журналістики КДУ ім. Т.Шевченка і засуджений за статтею 187-1 КК УРСР ("Розповсюдження наклепницьких відомостей, що паплюжать радянський державний і суспільний лад"). Прошов після колонії "університет" двірника, вантажника. Згодом - один із засновників УРП, ініціатор відродження Української автокефальної церкви.

Сергієвою пристрастю у 90-х стас журналістика. "Новини УНІТАР" на каналі ЮТАР, редактором яких був Сергій Набока. Іх дивилася вся інтелігенція, і їх недарма delikatno прикрили за доби раннього Кучми.

Керівник Головного управління інформаційної політики Сергій Васильєв, у широко розтиражованому у провладних ЗМІ інтерв'ю "Інформаційна війна вже давно триває за всіма законами жанру", відповідаючи на запитання ("Як ви ставите до вимог надати журналістам, як джерелам об'єктивної інформації для населення, особливого статусу") заявляє, що "некоректно, неетично працівникам ЗМІ випрошувати в суспільстві пільги, тим більше лукавити, мотивуючи що небезпеку протистоянням журналіста та влади."

Проблем із свободою слова в Україні Сергій Васильєв не бачить. Та чи так це насправді?

Іроди одних вбивають, а в інших не витримують і спиняють серця...

Коли цей матеріал було підготовлено до друку, стало відомо, що (i про це написав львівський "Експрес", "загадково" віддається смерть журналіста Сергія Набоки, знайдено мертвим у відомному готелі Вінницької колонії). До слова, після зійомок у Вінниці журналіст плавував по-

тихи до Хмельницького, де своєчасно відбував строк за політичними мотивами. Якщо в іжі або напох, як вживав журналіст правоохоронці знайдуть якусь підрозрілу речовину, то буде пошкодження кримінальна справа... Так запевнила прокуратура.

Що ж, поживемо - побачимо.

Сумно, але і до Ужгорода вже докочутся переслідування журналістів - п'ятого злочинця вчинили розбійний напад на головного редактора одного з закарпатських щотижневиків (журналістка потрапила в лікарню).

Написала ці рядки й пригадала: народний депутат України Сергій Правденко на багатодійній прес-конференції в УНІАН оголосив, що відмовляється від звання "заслужений журналіст України" на знак протесту проти утилії свободи слова в "Голосі України". Оче так! Нині журналіст Правденко... перший заступник голови Комітету Верховної Ради з питань свободи слова та інформації... Це той, котрій пішов за сплисками у Верховну Раду і тепер зрадив тих, хо їого туди пропустив...

Тема свободи слова - одна з найгостріших у нашій державі. Недарма створено управління інформації АП. Втім, ми продовжимо нашу розповідь.

Юлія Зейкан

ДО РЕЧІ

Стан свободи слова в нашій державі розглянуто на сесії Парламентської асамблей ради Європи. Депутати ПАРЄ говорили про цензуру в нашій ЗМІ та неадекватність законодавства європейським стандартам. Однак українські чиновники, які припітливі в Страсбург, наявність цензури заперечували.

Доповідана асамблей зі свободою слова Тутті Ізокогана-Азумна заявила, що на зустрічі з ніо украйнськими журналістами говорили, що "пресинг на пресу посилився і є політична цензура".

За результатами слухань ПАРЄ прийняла резолюцію, у якій зазначається, що Адміністрація Президента України дає прямі інструкції мас-медіа з приводу висвітлення головних політичних подій у країні. Депутати асамблеї вважають, що в нашій країні застосовують й інші форми впливу на ЗМІ, зокрема і судові процеси.

приз": мене знову висадили, але вже росяни. Причиною була моя скрипка. Адже на ній приkleїна наклейка Стравінського. І хоч я пояснівав, що це копія французького майстра, і таї наклейки є на багатьох скрипках, що у колишньому Радянському Союзі є лише три інструменти цього видатного майстра, які знаходяться в Державному музеї, зі мною не погоджувалися.

Я зрозумів, що тім треба дати проши.

Ось такі пироги.

Прошу тих, хто збирається у поїздку до друзів, котрі мешкають у колишньому Союзі, все обмірювати її відповідно погоду.

Ернест Бучко

МОЇ ПОНЕВІРЯННЯ, АБО СМІХ КРІЗЬ СЛЬОЗОЇ МІЙРО ПГАРО ДРОМ, ВАЙ О АСАБЕН АСВЕНЦА

6 грудня 2002 року мене та моєї колеги Папи Наці Йосиповича було запрошено на Міжнародний ромський фестиваль у Москву, який організував видавничий ромський продюсер Дуфура Вишневський. По прибутті у Москву почалися поспільні репетиції. Графік був цілінним, адже нам доводилося акомпонувати майже усім виконавцям. 14-15 грудня відбувався фестиваль, який пройшов дуже успішно. 16 грудня ми виїхали додому, але я вирішив поїхати в Калініград, бо там відпочивали дружина та донька. Давно не бачився з

тещею та шурином, і взагалі хотів зустрітися Новорічні свята разом з усією родиною. А 7 січня вийхав додому в Ужгород. Добираєтися зводі важко. Доводиться робити дві пересадки - у Мінську та Львові. Нарешті останній пункт російської території - м. Нестерів. Перевірка на митниці ѹ прикордонників.

Нікого нічого не говорив і не попереджав, нібито всі гаряці. За 12 кілометрів знаходиться літовицький кордон - м. Кібертан. І тут розпочалося. Приїхали літовицькі прикордонники, перевірили паспорти, попросили

зібрати речі і вийти з поїзда. Коли ми запитали, чому нас висаджують, нам пояснили, що з 1 січня 2003 року введений візовий режим на територію Литви, і ми не маємо права проїзді через литовську територію. Успілки проходили відсутні: міністерство ѹ запротестувало віза на походінського суддя. Причому іхала на походінського суддя. Нас - понад 30 чоловік - перевели на територію Росії і залишили серед поля. До першого населеного пункту Нестерова - 12 кілометрів. Завіроха, 25- груденій мороз. Автобус прибуває лише о

5-ї годині ранку. У такий мороз довелося чекати з 9-ї години вечора до 5-ї ранку.

Найбільше мене обуріло те, що прикордонники на Нестерові повинні були попередити про введення транзитних віз. Але ніхто нічого не казав. Навіть в касах вокзалу, купуючи квитки, нас ніхто не попередив.

Коли купив квиток, то зустрів молоду жінку, яку тек висадили і яка, до речі, була валіною. Там, на кордоні, вона заплатила, чи можна відвідати туалет, та її послали у поле.

Довелося повернутися у Калініград, взяти триденну візу у літовицькому посольстві та вийхати додому. І знову в Нестерові отримав черговий "зор-

НЕ ДО ВПОДОБИ "ЧЕРВОНОМУ ПІВНЮ" РОМСЬКІ ОБІЙСТЯ

ЧІ ЧАЛІЛАС "ЛЕ ЛОЛЕ БАШНОСКЕ" Е РОМАНЕ КГЕРА

Однією з найболісніших проблем людства є пожежі, які завдають не лише матеріальні збитки - на них гинуть люди. Протягом 2002 року внаслідок пожеж загинули 63 громадян Закарпатської області, серед них - діти.

Особливу трагедію викликає значна кількість пожеж у житловому секторі ромів.

Про критичну ситуацію із загибеллю людей на пожежах і взагалі виникнення пожеж через недотримання правил пожежної безпеки начальником підрозділу розшукової поліції підполковника, начальника Центру протипожежної пропаганди відділу пожежної безпеки Закарпатської області Василем Ковачем.

- Василю Михайліовичу, розкажіть, будь ласка, коротко про завдання, яке входить в обов'язки Центру протипожежної пропаганди і чи торкається це питання стосовно ромів?

- Добре було б, якби газета "Роман Яківський" регулярно висвітлюємо усі події, які відбуваються у нашій області щодо пожеж і які заходи вживаються, щоб запобігти лихові.

Добре було б, якби газета "Роман Яківський" періодично друкувала правила пожежної безпеки і засігріала ромів про небезпеку, яка чатує на них, хто порушує правила пожежної безпеки. Адже ромське населення із настанням холоду найбільше потерпає від пожеж. Кілька десятків сімей серед зими опиняються на вулиці в основному через недотримання правил пожежної безпеки під час експлуатації нагрівальних побутових електроприладів (часто кустарного виробництва), пінного опалення та необачність при курінні у ліжку в нетверезому стані.

У зв'язку з цим відділ пожежної безпеки Закарпатської області звертається до громадян, в тому числі й ромського населення: будьте обачні у поводженні з вогнем. Для обігрівання приміщень використовуйте електроприлади лише заводського виробництва, дотримуйтесь еле-

ментарних вимог правил пожежної безпеки. Пам'ятайте: ваша безпека залежить від вас самих.

- Пане підполковнику, чи можете навести кілька надзвичайних подій, які стались у ромських сім'ях через порушення правил пожежної безпеки?

- Прикладів багато. Наведу найбільш вражуючі, які б могли слугувати застереженням для інших.

У січні минулого року, як відомо, на вул. Пирогова №1 в м. Ужгород, через неправильне використання саморобного нагрівального приладу сталося замикання в електропроводці, і згоріла усі будівлі. На вулиці опинилися 87 ромів, з них 40 дітей. До цього часу люди страждають через необережність. А нещодавно через пошкодження димоходу загорівся будинок на вул. Тельмана.

А згадайте жахливу трагедію у сім'ї ромів у селі Бедевля Тя-

чівського району, де від тіні дитячого черевика чадним газом отруїлися дві дитини. Того трагічного вечора молоді батьки натопили саморобну піч і вклалі чотирирічного Михайлика і дво-річного Андрійка спати, а сами пішли дивитися телесеріал до сусідів. Повернулися десь через 3

дівчинок, після яких вони поборці вишли на вул. Садову. Пульт м'якохопило будівлю, де мешкала ромська сім'я. Поблизу будівлі знаходилося подружжя і молодша донька, а трирічна Софія залишилася у палаючому приміщенні. Викинувши на пожежу охорону надійшов пізно, вогонь руйнував уже перекриття коли підігнали пожежники, тому що відняті було неможливо, крім того, що погасити попул'я. Коли вогонь був приборканій, понівечене пожежою тіло дитини ви-несли із залишків будівлі. Фахівці пожежної безпеки з'ясували, що пожежа виникла через порушення правил експлуатації плити, які використовували для обігріву і залишили на ній.

Прикладів можна навести чимало, однак слід прислухатися до порад, які надають працівники пожежної охорони. Не слід запи-шати печі, які опалюються без догляду або доручати нагляд дітям. Для розпалювання печей не використовувати легкозапалісті горючі речовини, на горищах усі димові труби і стіни, в яких проходить димові канали, повинні бути пошукатурені й побліні. Попіл із грубок радимо гасити і висипати в ями за 10 м від будівлі. Не допускайте куріння на горищах, у приміщеннях хлівів. Не кидайте непогашених недопалків. Часто пожежі сприяє і захаращення допоміжних приміщень. Слідкуйте за справності електромережі. Ховайте сірники від дітей, не дозволяйте їм гратися з вогнем.

Проте попри всі труднощі, як виникають, наголосив Василь Михайлівич, можемо запевнити громадськість, що пожежники зроблять все можливе, щоб приборкати "чорвоного північного" врятувати майно і життя людей.

Розмову вела

Воліка Опаленик

На світлині:
Погорільці з вул. Тельмана.

Святыни Почаївської Лаври

На прохання читачів наш позаштатний автор Володимир Бамбула з м. Золотоноша Черкаської області розповідає про святе для вірників місце - Почаївську Лавру.

поруч у Свято-Троїцькому соборі - це вигнання нечистої сили (бісів, демонів, відьм і інші) з людей. Стойте священик перед храмом і спокійним голосом читає свяty молитви з святих книг. Десятки хворих, які стоять перед ним, ведуть себе неконтрольовано. Один упав і разом з всімі нецензурними словами починає кричти: "Не вийди! Не вийди!" Це біс, який у людин, б'ється молитв і кричить.

Друга людина гавкає, як собака, третя виє сильніше за машину, аж чуб на голові піднімається, у декох з хворих (одержимих бісами) руки зав'язані назад, ці люди не відповідають за чинки. Біс на-казує людині бити все і ламати.

Нам пояснили, що біси і демони вселяються у людину за гріхи, багато людей гришать, живуть з кровими родичами, дехто обговорює інших людей. Пянство, алкоголь, наркотики - це теж біснусвання. В людину входить біс і вимагає наркотиків, горілки і інших гріхів. Навіть за гріхи батьків, дідів, прадідів, до четвертого-п'ятого колена нечиста сила може вселитися у людину. Особливо, якщо людина не ходи молитись до церкви, не постить, не каситься на сповідь в своїх гріхах.

В Успенській церкві є частини моців багатьох святих, які зберігаються в спеціальних пристосуваннях, є частина Хреста Господнього, на якому був розп'яті Ісус Христос.

Неподалік Почаєва є ще одна святыня. Це святе чудодійне джерело святої Анни. Джерело б'є глибоко з землі, потрапляючи в колодязь, з якого люди п'ють холодну святу воду, потім перебирає трьома струмками попід церквою праведної Анни, розливавшися озерцем. В цьому озерці, де води збираються ледь до погяса, і купаються люди, які приходять за сотні і тисячі кілометрів. Вода дуже холодна, та коли скучається, робиться тепло і спокійно.

Є неподалік Почаєва і гора, яка називається Божа. Свята місцевість знаходиться кілометрів за двадцять від Почаєва. Мені не довелося там побувати, може, Бог даст, іншим разом.

Я бажаю всім вам побувати у святих Почаївських місцях і одержати благодать Божу. Бо від цього до кінця життя ви матимете радість від спліквання зі святыми.

**Володимир Бамбула,
м. Золотоноша**

Свята Почаївська лавра знаходиться в Тернопільській області, неподалік від міста Кременець. Звідси з усієї України, із кордону приїжджають паломники і вдень і вночі, аби поклонитися святиням Православ'я.

Започатковано Почаївську святиню приблизно в 1240 р. Після того, як монголо-татари зруйнували Київ, а разом з Києвом і Києво-Печерську лавру, багато києво-печерських монахів, рятуючись від напасті, оселилися навколо гори Почаївської. Там вони в горі викопали собі печери, в яких жили і милися.

Одного ранку ці монахи побачили на вершині гори в vogняно-му світі Матір Божу. Коли вони зійшли на гору матері Божої вже там не застали, але вона залишила на камені слід від своєї ноги. Цей слід ноги виразно відбився на камені, мов у теплому маслі, і з нього потекла вода, яка тече дісно. Зараз навколо цього сліду збудовано Свято-Успенський Храм таїї дивної краси, що "ні словами не скажати, ні пером не описати".

При зведені храму цей слід опинився нижче підлоги, навколо сліду поставлено скляну будову із золотистою огорожею. Після специальних молитв віруючі стають у чергу, щоб поклонитися сліду Діви Марії, написти святої воді, може кожен бере водичку собі додому. При цьому варто пам'ятати, аби пити святу воду, треба широ помолитися перед слідом, аби поклонитися сліду Діви Марії.

Ці ікони близько п'ятсот років. Багато чудес проявилось від неї. Слінні прозрівали, хворі видужували, гришки калялись і ставали на шлях праведний.

Друга святиня лаври - це ікона Божої Матері Почаївської. Поміж сотнями, чи може і тисячами величних ікон, які є в храмі, виділяється одна, невеличка за розмірами. Вона знаходиться посередині іконостасу. Після Літургії і молитви цю ікону на спеціальних лінзах опускають до низу, щоб люди, які становляться у величезні черги, могли підійти, помолитися перед іконами.

Нагадую, що ікону в обличчя не цілють, бо ми не достойні того: ікона цілють у ноги, та якщо ікона намальована до ясної, то цілють у руки, а перед тим, як цілювати, треба з надією помолитися і подати свої прохання.

Ці ікони близько п'ятсот років. Багато чудес проявилось від неї. Слінні прозрівали, хворі видужували, гришки калялись і ставали на шлях праведний.

І четверте чудо, яке проходить

